

Čájehandutkosa vuodustusat

**BOAZODOALU
FIDNODUTKKUS
2007**

© Oahpahushálddahuš 2007

Bardin: Pirjo Hilkku

Prentenbáiki: Edita Prima Oy

Helsset, 2007

ISBN 978-952-13-3709-3 (čadn.)

ISBN 978-952-13-3710-9 (pdf)

DNr 24/011/2007
MEARRÁDUS **Geatnegahtton
čuovvut**
Beaivemearri 21.9.2007
Fápmoáigi 1.11.2007
rájes doaisttáži
Njuolggadusat, maida doaibmanváldi
mearrádusa addimii vuodđuduvvá
L 631/1998 13 § 2 mom
Gomiha mearrádusa nr 21/011/1998,
24.6.1998

BOAZODOALU ČÁJEHANDUTKOSA VUOĐUSTUSAT

Oahpahushálddahus lea mearridan boazodoalu fidnodutkosa vuodustusain, mat galget čuvvojuvvot 1.11.2007 rájes doaisttáži.

Dutkkusdoaibmagoddi ja dutkosa lágideaddji eai sáhte guođdit čuovukeahttä dutkosa vuodustusaid dahje spiehkkasit dain.

Ordnedettiin fidnodutkosii ráhkkaneaddji skuvlema, skuvlema lágideaddji mearrida skuvlema sisdoalus ja ordnemis dutkosa vuodustusaid mielde. Skuvlemii oassálastái galgá ordnet oassin skuvlema vejolasvuoda čadahit fidnodutkosa.

Oaivehoavda

Kirsi Lindroos

Oahpahusráđđejeaddji

Juhani Lapiolahti

SISDOALLU

1	Lohku	
	ČÁJEHANDUTKOSAT	7
	1 § Čájehandutkosa lágideapmi.....	7
	2 § Čájehandutkosiid čadaheapmi	7
	3 § Čájehandutkosiid vuodustusat	7
	4 § Persovnnalaččat dahkan čájehandutkosis	8
	5 § Fidnomáhtu árvvoštallan čájehandutkosis	8
	6 § Duodaštusat.....	9
	7 § Čájehandutkosii ráhkkaneaddji skuvlen.....	9
2	Lohku	
	BOAZODOALU FIDNODUTKOSA ČOAGGANEAPMI.....	10
	1 § Dutkosa oasit	10
3	Lohku	
	BOAZODOALU FIDNODUTKOSIS GÁIBIDUVVON FIDNOMÁHTTIN JA ÁRVVOŠTALLAMA VUODUSTUSAT	11
	1 § Boazu ja boazodoallu	11
	a) Fidnomáhttingáibádusat	11
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kritearat.....	11
	2 § Bohconjuovvan ja boazobuktagat	15
	a) Fidnomáhttingáibádusat	15
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kritearat.....	15
	3 § Buvttaovddideapmi ja márkanastin	15
	a) Fidnomáhttingáibádusat	15
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kritearat.....	15
	4 § Fidnošeapmi.....	16
	a) Fidnomáhttingáibádusat	16
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kritearat.....	16
	5 § Boazodoalu hálldahus ja luohtámušdoaima	19
	a) Fidnomáhttingáibádusat	19
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kritearat.....	19
	6 § Fidnomáhtu čájehanvuogit.....	20
	Čuovus 1 Fidnu govvádus.....	22
	Čuovus 2 Boazodoalloguovlu phv 2006/2007	24

1 Lohku

ČÁJEHANDUTKOSAT

1 § Čájehandutkosa lágideapmi

Oahpahushálddahusa ásahan bargoaddiid, bargiid, oahpaheaddjiid ja dárbbu mielde iehčanas fidnohárjeheaddjiid ovddasteaddjiin čoahkkanan dutkkusdoaimmagottit vástidit čájehandutkosiid lágideamis ja goziheamis ja addet dutkkusduodaštusaid. Dutkkusdoaimmagottit šihttet soahpamuša čájehandutkosiid lágideamis fitnolaš dahjege ámmátlaš skuvlema ordnejeaddjiiguin ja dárbbu mielde eará organisašuvnnaiguin ja vuodđudusaiguin. Čájehandutkosiid ii oaččo lágidit almmá čuožžovaš, dutkkusdoaimmagottiin dahkkon lágidansoahpamuša haga.

2 § Čájehandutkosiid čadaheapmi

Čájehandutkkus čadahuvvo nu, ahte čájehuvvo dohkálaččat dutkosa vuodustusain gáibiduvvon máhttin dutkkusdilálašvuodain geavada barggus ja doaimmas. Máhttima árvoštallan dahkko dutkosa oasis hávil. Árvoštallama dahket bargoaddiid, bargiid ja oahpahussuorggi ovddasteaddjit ovttas. Surggiin, main iehčanas fidno- dahjege ámmáthárjeheapmi lea mihtilmas, dát bealli váldo vuhtii maiddáí árvoštalliid välljemis. Loahpalaččat árvoštallama dohkkeha dutkkusdoaimmagoddi. Dutkkusduodaštusa sáhtttá addit, go buot dutkosa čadaheapmái mearriduvvon dutkosa oasis leat čadahuvvon dohkálaččat.

3 § Čájehandutkosiid vuodustusat

Dutkosa vuodustusain meroštallojuvvojit dutkosii gulli oasis ja vejolaččat dain čohkiidan máhttinsuorggit, dutkosa čoagganeapmi, dutkosa guđege oasis gáibiduvvon fidnomáhttu, árvoštallama vuodustusat (árvvostallama čuožáhagat ja kritearat) ja fidnomáhtu čájehanvuogit.

Dutkosa oassi ráhkada fidnu oassesuorggi, man sáhtttá earuhit lunddolaš bargoproseassas iehčanas ollisvuohtan, mii lea árvoštallamis. Dutkosa osiid mielde meroštallojuvvon fidnomáhttogáibádusain vuojulduvvo fidnu guovddáš doaimmaide, doaimmanproseassaid hálddašeapmái ja gažaldatvuloš suorggi fidnogevadiidda. Daidda gullet maiddáí bargoeallimis lávda ládje dárbbaslaš máhtut, ovdamearkan sosiálalaš válmmašvuodát.

Árvoštallama čuožáhagat ja kritearat leat čoggojuvvon fidnomáhttogáibádusain. Árvoštallama čuožáhagain ovdanbuktojuvvojit dat máhttima suorggit, maidda árvoštallamis giddejuvvo earenoamás fuopmášupmi. Čuožáhagaid meroštallan álkidahtttá maiddáí fidnomáhtu

árvvoštallama vástideaddji bargodoaimmas. Árvvoštallan galgá gokčat buot dutkosa vuodustusain meroštallojuvvon čuožáhagaid. Árvvoštallama kritearat meroštallet dohkálaš čadaheami lágásvuhtii (kvalitatiivvalaš) ja mearrái guoski (kvantitatiivvalaš) dási.

Fidnomáhtu čájehanvuogit sisttisdoallet dutkosa čadaheapmái laktáseaddji dárkilut rávvagiid. Fidnomáhttu čájehuvvo eanaš duodalaš bargodoaimmain. Fidnomáhtu čájehanvuogit sáhttet sisttisdoallat ee. rávvagiid das, mo dutkkusčadaheami sáhttá dárbbu mielde dievasmahttit, vai buot fidnomáhttogáibádusat leat čájehuvvon gokčevaččat.

4 § Persovnnalaččat dahkan čájehandutkosis

Persovnnalaččat dahkamis oahpahushálddahus lea addán sierra mearrádusa.

5 § Fidnomáhtu árvvoštallan čájehandutkosis

Fidnomáhtu árvvoštallamis galgá vuodolaččat ja fuolalaččat guorahallat dan, mo dutkosa čadaheaddji lea čájehan máhttit dan, mii dutkosa vuodustusain gažaldatvuloš dutkosa oasi fidnomáhttogáibádusain gáibiduvvo. Árvvoštallamis adnojuvvojit dutkosa vuodustusain meroštallojuvvon árvvoštallankritearat. Árvvoštallamis galgá atnit mánggabealagit iešguđetlágan ja vuosttažettiin lágásvuodalaš árvvoštallanvuogiid. Dušše ovttá vuogi geavahemiin ii vealtatkeahttá oaččo luottehahtti bohtosa. Árvvoštallamis váldjuvvojit vuhtii suorgái ja dutkosii laktáseaddji earenoamáš sárgosat dutkosa vuodustusaid mielde. Juos fal dutkosa čadaheaddjis leat luottehahtti čielggadusat ovdal čadahuvvon máhttimis, árvvoštallit árvvoštallet, mo dat vástidit čájehandutkosa vuodustusaid fidnomáhttogáibádusaid. Árvvoštallit evttohit dokumeantta dutkkusdoaimmagodái dohkkehan láhkai oassin čájehandutkosa čadaheami. Loahpalaš mearrádusa ovdal čájehuvvon ja luottehatti čilgejuvvon máhttima dovddasteamis dahká dutkkusdoaimmagoddi.

Fidnomáhtu árvvoštallan lea proseassa, mas árvvoštallanmateriála čoaggimiin ja árvvoštallama dokumenteremiin lea guovddáš mearkašupmi. Bargoeallima (bargoaddit ja bargit) ja oahpaheaddjiid ovdasteaddjit dahket golmmas fuolalaš ja mánggabealat árvvoštallama. Dutkosa čadaheaddji galgá čielgasit oazžut diehtit, mo árvvoštallanvuodustusaid leat heivehan su guovdu. Dutkosa čadaheaddjái galgá addit vejolašvuoda ieš árvvoštallat iežas čadahemiid. Čájehandutkosa lágideaddji čállá dutkosa oasi čadaheamis, mii lea árvvoštallama čuožáhahkan, árvvoštallanbeavdegirjji, man árvvoštallit vuolláičállat. Máhcaheapmi árvvoštallamis, mii dán manŋá addo dutkosa čadaheaddjái, lea oassi buori árvvoštallanproseassas. Loahpalaš mearrádusa árvvoštallamis dahká dutkkusdoaimmagoddi.

Árvvoštallit

Dutkosa čadaheaddji fidnomáhtu árvvoštalli olbmuin galgá leat buorre fidnomáhttu gažaldatvuloš čájehandutkosa suorggis. Dutkkusdoaimmagoddi ja čájehandutkosa lágideaddji sihttet árvvoštalliin čájehandutkosiid lágidansoahpamušas.

Árvvoštallama njulgen

Dutkosa čadaheaddji sáhtta láhkaásahusa mielde mearreáiggi siste bivdit árvvoštallama njulgema dutkkusdoaimmagottis, man doaimbasuorgái ja –guvlui gažaldatvuloš dutkkus gullá.

Girjjálaš njulgenbivdda čujuhuvvo dutkkusdoaimmagoddi.

Dutkkusdoaimmagoddi sáhtta, go lea gullan árvvoštalliid, jus mearrádus lea čielgasit feaillalaš, geatnegahttit doaimmahit odđa árvvoštallama.

Dutkkusdoaimmagotti addin njulgenmearrádussii, mii guoská árvvoštallama, ii sáhte ohcat rievdadusa váidalemiin.

6 § Duodaštusat

Čájehandutkkusduodaštusa ja duodaštusa dutkosa oasi dahje osiid čadaheamis addá dutkkusdoaimmagoddi. Duodaštusa ráhkkaneaddji skuvlemii oassálastimis addá skuvlema lágideaddji. Oahpahushálddahus lea addán mearrádusa dieđuin, mat galget merkejuvvot duodaštusaide, mat addojuvvojit čájehandutkosiin, čájehandutkosii ráhkkaneaddji skuvlemis ja oahppasoahpamušskuvlemis.

Čájehandutkosa oasi dahje osiid čadaheamis addo duodaštus dalle, go čájehandutkosii oassálasti bivdá dan. Dutkkusduodaštusa ja maiddá duodaštusa dutkosa oasi dahje osiid čadaheamis vuolláičálliba dutkkusdoaimmagotti ovddasteaddji ja čájehandutkosa lágideaddji ovddasteaddji.

Oahpahushálddahusa dohkkehan fidnogirjái dahkkon merken čájehandutkosa čadaheamis lea dutkkusduodaštussii bálddalas duodaštus čájehandutkosa čadaheamis. Čájehandutkosa lágideaddji skáhppo ja vuolláičállá fidnogirjji. Fidnogirji lea čájehandutkosii oassálastái máksin láhkai.

7 § Čájehandutkosii ráhkkaneaddji skuvlen

Čájehandutkosii oassálastimii ii formálalaččat sáhte bidjat skuvlemii oassálastima guoski ovdaevttuid. Eanaš dutkosat čadahuvvojit goittotge iešgudege ráhkkaneaddji skuvlema oktavuodas.

Ráhkkaneaddji skuvlen galgá ordnejuvvot dutkosa vuodustusaid mielde. Skuvlen ja dutkkusčadaheamit galget juhkkjuvvot dutkosa osiid mielde. Čájehandutkosii ráhkkaneaddji skuvlemii oassálastái galgá ordnet skuvlema oassin vejolašvuoda oassálastit dutkkusdilálašvuodaide ja čadahit čájehandutkosa.

2 Lohku

BOAZODOALU FIDNODUTKOSA ČOAGGANEAPMI

1 § Dutkosa oasit

Boazodoalu fidnodutkkus sisttisoallá ovtta (1) bákolaš ja njeallje (4) válja dutkosa oasi. Dat leat:

Bákolaš:

Boazu ja boazodoallu

Válja oasit:

Bohconjuovvan ja boazobuktagat

Buvttaovddideapmi ja márkanastin

Fidnošeapmi

Boazodoalu hálldahus ja luohttámušdoaibma.

Dutkosa čadaheapmái gáibiduvvo bákolaš ja guovtti (2) válja dutkosa oasi dohkkehuvvon čadaheapmi.

Boazodoalu fidnodutkkus
Bákolaš dutkosa oassi
Boazu ja boazodoallu
Dutkosa váljaosit
Bohconjuovvan ja boazobuktagat
Buvttaovddideapmi ja márkanastin
Fidnošeapmi
Boazodoalu hálldahus ja luohttámušdoaibma

Govus 1. Boazodoalu fidnodutkosa oasit.

3 Lohku

BOAZODOALU FIDNODUTKOSIS GÁIBIDUVVON FIDNOMÁHTTIN JA ÁRVVOŠTALLAMA VUOĐUSTUSAT

Juohke dutkosa oasis ovdanbukto vuos fidnomáhttogáibádus, de das váldon okta dahje eanet árvoštallama čuožáhat vinjubustávaiguin ja manimužžan kritearat, maid vuodul fidnomáhttu ollašuvvá.

1 § Boazu ja boazodoallu

Dutkosa čadaheaddji hálddaša bohcco biologiija, láhttema ja nállašuhttindoaimmaid sihke dávddaid ja buohcuvuođaid dikšuma ja ovddalgihtii eastaleami.

Bohcco biologiija ja láhttema dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá bohcco gorutráhkadusa ja hálddaša dan eallindoaimmaid
- diehtá bohcco ahtanuššanbiologiija
- dovdá bohcco lunddolaš láhttema ja máhtta heivehit láhttema dovdama barggustis.

Bohcconállašuhttin

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá nállašuhttinvuloš iešvuođaid, maid nállašuhttindoaimmain galgá váldit vuhtii, dego bohcco láhttema ja sturrodaga sihke ealu ráhkadusa
- máhtta válljet bohccuid, maid guođdá sogajoatkimii nállašuhttinvuloš iešvuođaid vuodul ja atnit ealu nu ahte varrásiid mearri lea doarvái
- máhtta gáldet bohcco nu ahte čuovvu elliidsuodjalanlága.

Dávddaid ja buohcuvuođaid dikšun ja ovddalgihtii eastaleapmi

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá bohcco dá báleamos dávddaid, parasihmaid ja buohcuvuođaid
- máhtta earuhit buohcci bohcco dearvvas bohccos olgguldas hámi ja láhttema vuodul
- máhtta ovddalgihtii vuohttit ja eastalit buohcuvuođaid šaddama ja leavvama
- máhtta dorvvastit dárbbu mielde šibitdoaktára veahkkái ja dikšut ealli su addin rávvagiid mielde
- máhtta doaimmat dálkkodeamis eallindárbbášhygienalaččat ja elliidsuodjalanláhkaásaheami mielde.

Dutkosa čadaheaddji dovdá boazodoalloguovllu luonddudiliid ja eanageavahanhámiid.

Luonddudiliid ja eanageavahanhámiid dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá boazodoalloguovllu luonddudiliid ja dain guđege jagiáigge dáhpáhuvvi nuppástusaid ja máhtá heivehit daid barggustis
- dovdá eanageavahanhámiid boazodoalloguovllus nu, ahte máhtá plánet ja heivehit boazodoalu vuosttas eanageavahanhápmiin.

Dutkosa čadaheaddji dovdá guohtun- ja biebmoekologijja sihke hálldaša guodoheami.

Guohtun- ja biebmoekologijja dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá guđege jagiáiggi dábaileamos biebmošattuid ja diehtá daid biebmaniesvuodaid
- máhtá plánet ja ordnet dárbbu mielde lassebiepmu meahccái ja gárdái nu, ahte dat duhtada ealli čáhce- ja biebmodárbbu
- váldá guodoheamis vuhtii suvdilis ovdáneami vuodđojurdagiid ja luonddu mánggabealatvuoda seailuma.

Guodobeapmi

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá guodohit luondduguohtuneatnamiin nu, ahte bohcco buorredilli lea dorvvastuvvon
- dovdá lunddolaš guohtunvuoruheami ja guohtunráfi mearkkašumi
- hálldaša elliid meannudeami nu, ahte máhtá guodohit, čohkket, fievrridit ja giehtadallat bohccuid dorvvolaččat ja njuolggadusaid mielde
- dovdá boazobeatnaga atnima boazobargguin.

Dutkosa čadaheaddji hálldaša bohccuid dovdáma.

Bohccuid dovdán

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá bealljemearkavuogádaga vuodđojurdaga ja máhtá čuohppat bealljemearkka njuolggadusaid mielde
- máhtá dovdát bohccuid olggaldas iešvuodaid ja bealljemearkkaid vuodul
- dovdá bohccuid lassemerkemiid ja máhtá atnit daid.

Dutkosa čadaheaddji máhtá njuovvat bohcco luonddudiliin.

Bohcconjuovvan ja ruvjen

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá njuovvat bohcco meahcis
- máhtá rihttet ja ruvjet.

Dutkosa čadaheaddji máhtá atnit mášiinnaid, rusttegiid ja veahkkeneavvuid sihke dahkat ráhkadusaid, maid dárbbasit boazodoalus.

Mášiinnaid, rusttegiid ja veahkkeneavvuid atnin ja fuolahus sihke ráhkadusaid dabkan

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá johtit luonddus mohtorfievrruiguin nu, ahte váldá vuhtii birassuodjaleami ja meahccejohtolatlága
- máhtá válljet anu mielde mášiinnaid, rusttegiid ja bargobiergasiid sihke geavahit, fuolahit ja divvut daid
- máhtá hábmet áididiid ja eará boazodoalus dárbbaslaš ráhkadusaid sihke ráhkadit, fuolahit ja divvut daid.

Dutkosa čadaheaddji dovdá boazovahágiid ja daid eastadanvugiid.

Boazovahágiid dovdan ja eastadeapmi

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá vuohttit boraspiriid luottaid
- diehtá makkár vahágiid johtalus ja boraspiret dagahit bohccui
- diehtá makkár vahágiid bohccot dagahit gilvineatnamiidda
- dovdá iežas ovddasvástádusa ja geatnegasvuoda doaibmat nu, ahte vahágiid mearri bissu nu unnin go vejolaš.

Dutkosa čadaheaddji hálddaša bargodorvvolašvuoda.

Bargodorvvolašvuoda vuhtii váldin

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá iežas bargui guoski bargodorvvolašvuohanjuolggadusaid ja čuovvu daid
- máhtá dovdát bargodorvvolašvuohtariskkaid, ovdamearkka dihte ergonomiijai, galbma dálkkis bargamii ja dearvvašvuhtii laktáseaddji riskkaid, ja eastadit daid ovddal gihtii
- lea čadahan Vuosttašveahkki 1 -kurssa dahje sus lea vástideaddji máhttu.

Dutkosa čadaheaddji dovdá boazodoalu historjjá ja kultuvrra sihke terminologijja.

Boazodoalu historjjá, kultuvrra ja terminologijja dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá boazodoalu historjjá ja ovdáneami váldosárgosiid
- juogo dovdá sámiid, eamiálbmoga boazodoallokultuvrra ja diehtá suomelaččaid boazodoallokultuvrra váldosárgosiid dahje dovdá suomelaččaid boazodoallokultuvrra ja diehtá sámiid, eamiálbmoga boazodoallokultuvrra váldosárgosiid
- máhtá atnit ávkin boazodoalus árbevirolaš dieđu, dego báikenammavuogádaga, dálke- ja muohtadiliid, bohcco ja eará elliid láhttema oktavuodas
- hálddaša boazodollui laktáseaddji terminologijja.

Dutkosa čadaheaddji máhtá boazodoalu fidnohárjeheapmái gulli doaimmaid váldosárgosiid.

Boazodoalu fidnohárjeheapmi

Dutkosa čadaheaddji

- diehtá boazodoalloláhkii ja -ásahussii sihke eanageavahanrivttiide gulli láhkaásahusa váikkuhusa boazodoalu fidnohárjeheamis
- diehtá boazodoalu dehálamos ruhtadan- ja doarjjavugiid sihke daidda guoski njuolggadusaid ja mearrádusaid
- diehtá boazodoalu ealáhusdoaimma vearrovuodustusaid
- máhtá geavahit dihtora ja boazodoalu dábálamos reaidoprográmmaid, dego POMU
- máhtá dahkat gánnáhanvuhtarehkegiid ja dárbbu mielde bivdit veahki áššedovdiin daid dahkamii
- diehtá boazoolbmui guoski sosiála- ja ealáhatdovvu, dego buohcoaju, bargodearvvašvuodafuolahusa sihke bargonávccahisvuoda- ja bargguhisvuodadorvvu
- diehtá bohccobierggu njuolggovuovdin njuolggadusaid
- hálddaša čoahkkinteknihka
- máhtá ovttasbargat eará oassebeliiguin.

2 § Bohcconjuovvan ja boazobuktagat

Dutkosa čadaheaddji máhtá njuovvat ja giehtadallat bohccobierggu njuolggadusaid ja mearrádusaid mielde ja váldit doaimmastis vuhtii birasáššiid.

Njuovvanbohccuid giehtadallan

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá giehtadallat njuovvanbohcco elliidsuodjalannjuolggadusaid mielde ja ádde ovdal njuovvama giehtadallama váikkuhusa biergokvalitehtii.

Njuovvan, biergočuohppan ja boazobuktagiid giehtadallan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá bohccobierggu ráhkadusa sihke kemijalaš ja fysiologalaš iešvuodaid
- diehtá bohcconjuovvama mearrideaddji lágaid ja ášahusaid, ja čuovvu daid barggustis
- máhtá čállit iešgozihanplána mielde beaivválaš merkejumiid
- čuovvu barggustis persovnnalaš sihke rusttegiidda ja lágádussii guoski hygienaa, ja sus lea čuožžovaš hygienapássa
- dovdá njuovahat- ja biergočuohpahatsajiid, daid mášiinnaid, rusttegiid ja biergasiid sihke máhtá geavahit ja fuolahit daid bargodorvvolašvuohta-mearrádusaid ja addon rávvagiid mielde
- máhtá njuovvat bohcco ja ruvjet standárddaid mielde osiide sihke čuohppat daid sierra biergosortereiidda
- máhtá ovdagiehtadallat eará boazobuktagiid, dego addamiid, čoliid, vara, duolji ja gápmasiid.

Suvdilis ovdáneami vuhtii váldin

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá sorteret oalgebuktagiid, jorahit anolaš ávdnasiid ja komposteret bázahusaid birasnjuolggadusaid mielde.

3 § Buvttaovddideapmi ja márkanastin

Dutkosa čadaheaddji máhtá ovddidit boazobuktagiid.

Buvttaovddidanmáhttu

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá áššehasvuolgi buvttaovddidanproseassa vuodđojurdagiid ja máhtá heivehit daid boazobuktagiid ovddideamis
- máhtá duddjot ideaid ja ovddidit buktagiid nu, ahte oažžu ovddidanbarggu boadusin vuovdinlasseárvvu, dego vuojániid skuvlen ja atnu turismabálvalusain sihke oalgebuktagiid ávkin atnin

- diehtá ávdnasiid válljenkritearaid ja máhtta buvttaovddideamis oažžut dakkár čovdosiid, maiguin buktagat bastet gilvalit
- máhtta árvvoštallat buvttaovddideami bohtosiid ja váldit vuhtii áššehasmáhcaheami ovddidanbarggus.

Dutkosa čadaheaddji máhtta bidjat hatti buktagiidda sihke plánet ja ollašuhttit daid márkanastima.

Hattibidjanmáhttu

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá goasttádusrehkega prinsihpaid ja máhtta heivehit daid buktagiid ja bálvalusaid hattibidjamis
- máhtta bidjat hatti buktagiidda ja bálvalusaide gánnáhahtti láhkai ja márkaniid vuodul
- diehtá mo árvolassevearru mearrašuvvá ja váldá dan vuhtii hattibidjamis.

Márkanastima plánen ja ollašubttin

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá márkanastima prinsihpaid ja doahpágiid ja máhtta čuovvut márkanastimis dáhpáhuvvi nuppástusaid
- máhtta dahkat márkanastinplána nu ahte dat lea realisttalaš ja addá vejolašvuoda buktaga oidnosii
- ádde mii mearkkašumiid buktagiid ja bálvalusaid čuoziheamis lea márkanastimis ja máhtta čuozihit márkanastindoaimmaid gávpeidea ja sierralágan áššehasjoavkkuid mielde
- máhtta geavahit márkanastimis heivvolaš báikkálaš, guovlluguovdasaš ja riikkadási kanálaid
- máhtta leat márkanastinovttasbarggus iešgudetlágan beliiguin, ovdamearkka dihte suorggi organisašuvnnaiguin, jodihangehtegiiguin, grossagávppiiguin ja oahppolágádusaiguin
- máhtta čuovvut márkanastima ollašuhhtima ja bohtosiid sihke dahkat divvu doaibmabijuid vásáhusaid vuodul
- máhtta doaibmat márkanastima mearrideaddji láhkaásahusa mielde.

4 § Fidnošepmi

Dutkosa čadaheaddji lea siste fidnošepmái gulli máhtuin ja máhtta árvvoštallat iežas fidnošaniešvuodaid ja árvvuid.

Iežas fitnodatoimmošvállmmašvuodaid árvvoštallan

Dutkosa čadaheaddji

- diehtá makkár persovnnalaš válmmašvuodat dorjot fitnodatbargi menestumi

- máhtttá daid ja iežas árvvuidd vuodul árvvoštallat iežas válmmašvuodaid doaibmat fitnodatolmmožin
- máhtttá árvvoštallat, sáhtttágo dahkat iežas fidnošeapmái ja das ovdáneapmái guoski árvalusaid ja čovdosiid nu ahte luohttá iežas árvvoštallamii.

Dutkosa čadaheaddji máhtttá guorahallat fidnosuorggi ja dan fállan vejolašvuodaid ja riskkaid.

Fitnodaga doaibmaneavttuid čielggadeapmi

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá iežas doaibmasuorggi nu, ahte máhtttá guorahallat iežas fitnodatdoaimma ovdánanvejolašvuodaid suorggi boahhtevuoda oidnosiid, ovdáneami sihke márkaniid dili geažil
- máhtttá guorahallat fitnodatdoaimma gánnáhahttivuoda ja dasa váikkuheaddji riskadahkkiid, dego ruhtadeami ja gilvvu.

Dutkosa čadaheaddji diehtá fitnodatdoaimma álggahanvugiid.

Fitnodatdoaimmama álggahanvuogi ja fitnodatbámi välljen

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá dábálemos čovdosiid, mat gusket fitnodatdoaimma hámiid, álggahandoaibmajuid, ovdasvástádusaid mearrašuvvama, dárbbášlaš resurssaid ja riskkaid
- máhtttá veardádallat sierra molssaeavttuid ja dahkat mearrádusaid dan ja dárbbu mielde áššedovdiságastallamiid vuodul, ovdamearkka dihte fitnodatdoaimma rievdadeapmi.

Dutkosa čadaheaddji dovdá gávpeidea-doahpaga ja dan geavaheami fitnodatdoaimma vuolggasadjin.

Gávpeidea-doahpaga dovdan ja ovddideapmi

Dutkosa čadaheaddji

- diehtá maid gávpeideain dárkkuhit
- ádde dan mearkkašumi fitnodatdoaimma plánema ja ollašuttima gaskaoapmin
- máhtttá ovddidit iežas gávpeidea nu, ahte váldá vuhtii márkaniid jearaldat- ja gilvvohallandahkkiid sihke iežas idea geažil dehálaš sierranahhtindahkkiid
- máhtttá árvvoštallat iežas gávpeidea menestusvejolašvuodaid.

Dutkosa čadaheaddji máhtá dahkat doaibmanplána ja bušeahttaárvalusa ja dovdá fitnodatdoaimma ekonomii- ja gánnáhahttivuohtadahkkiid.

Doaibmanplána ja bušeahttaárvalusa dabkan

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá dahkat fitnodaga doaibmama geažil guovddáš beliid doaibmanplána
- máhtá dahkat boahto- ja golloárvvoštallama nu, ahte váldá das vuhtii fitnodaga dili ja ulbmilviggamuša.

Gánnáhahttivuoda árvvoštallan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá rehketdoaimma prinsihpaid váldosárgosiid
- ádde mii lea gánnáhahtti gávpedoaibma ja mo dasa sáhtá váikkuhit
- máhtá árvvoštallat fitnodatdoaimma gánnáhahttivuoda rehkegiiguin ja dovdologuiguin sihke dulkot rehketdoalloohpahusa
- máhtá ráhkadit fitnodahkii roava boaduseinnostusa.

Dutkosa čadaheaddji dovdá fitnodatvearuhusa váldosárgosiid.

Fitnodatvearubus

Dutkosa čadaheaddji

- lea siste fitnodatvearuhusa prinsihpaid váldosárgosiin
- máhtá váldit beali vearroalmmuhusa sisdollui
- máhtá doaibmat mearrádusaid mielde buktagiid ja bálvalusaid árvolassevearuhusas.

Dutkosa čadaheaddji máhtá dikšut rehkegiid.

Rehketdikšuma hálldašepmi

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá rehketdikšuma prinsihpaid ja máhtá dikšut dasa gulli doaibmabijuid, dego dahkat rehkegiid árvolasse- ja eará čuolddašemiid
- hálldaša máksingaskaomiid geavaheami ja váldá vuhtii daid dorvvolašvuohta- ja riskadahkkiid.

Dutkosa čadaheaddji máhtá jodihit ja ovddidit fitnodaga.

Fitnodaga jodiheapmi ja ovddideapmi

Dutkosa čadaheaddji

- hálldaša fitnodaga beaivválaš ja bajiide gulli bargguid ja máhtá plánat daid njuolgguslaš čat

- dovdá fitnodatdoaimmii gulli njuolggadusaid ja mearrádusaid nu, ahte máhtá doaimmat daid ja soahpamušaid ja ehtalaččat suvdilis prinsihpaid mielde
- máhtá ovtastit fitnodaga jodiheamis boazodoallosuorggi dovdamuša, fidnošemi ja fitnodaga bálvalanluonddu sihke suvdilis ovdáneami prinsihpa doaimmi ollisvuotán
- lea siste kvalitehtavuogádaga prinsihpain ja máhtá ovddidit fitnodaga doaimmama dáid prinsihpaid, márkandili ja áššehasmáhcaheami vuodul
- máhtá atnit ávvira iežas veadjimis ja buresbirgejumis.

5 § Boazodoalu hálddahus ja luohtámušdoaimma

Dutkosa čadaheaddji lea vuojulduvvan boazodoalu ruhtadan- ja doarjjavuogádagaide ja boazovaháigiid buhtadanmeannudemiide.

Boazodoalu ruhtadan- ja doarjjavuogádagaid dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá boazoeaiggáda ja bálgosa ruhtadanvuogádagaid
- máhtá čállit ruhtadan- ja doarjjaohcamuša.

Boazovahátbuhtadusaid dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- diehtá boazovaháigiid buhtadanmeannudemiid
- máhtá čállit buhtadanohcamuša.

Dutkosa čadaheaddji lea vuojulduvvan bálgosa doibmii ja ruhtadollui.

Bálgosa doaimmama dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá bálggusvuogádaga ja bálgosa organisašuvdnan
- lea siste bálgosa ja dan osolačča vuogatvuodain ja geatnegasvuodain
- dovdá boazodoallolága ja -ásahusa nu, ahte máhtá luohtámušolmmožin dulkot daid geavatlaš diliin.

Bálgosa ruhtadoalu bálddašeapmi

Dutkosa čadaheaddji

- máhtá ráhkadit bálgosa doaimman- ja ruhtadoalloplána sihke plánaide laktáseaddji oasseplánaid, ovdamearkka dihte njuovvan- ja njuovahatplánaid
- lea siste bálgosa rehketoalu prinsihpain nu, ahte máhtá fuolahit dan riektatvuodas
- máhtá atnit bálgosa hálddahusa ja boazodoalu reaidoprográmmaid, ovdamearkka dihte PATA, PORU ja TUKU.

Dutkosa čadaheaddji máhtá ráhkadit fierpmádatgaskavuodaid ja leat ovttasbarggus.

Sosiálalaš ja vuorrováikkubusmáhttu

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá iežas sajádaga servošis ja ealáhusfierpmádagas sihke máhtá gulahallat ja doaibmat dain
- máhtá doaibmat čoaikkimiid ja bargojoavkkuid ságadoallin ja čállin
- máhtá gulahallat govttolaččat maiddá eará go eatnigielainis.

Dutkosa čadaheaddji dovdá boazodollui guoski eará njuolggadusaid.

Eará boazodoalloláhkaásahusa dovdan

Dutkosa čadaheaddji

- dovdá boazodollui váikkuheaddji birrasii ja eanageavaheapmái guoski lágaid sihke eiseváldimeannudemiid
- dovdá boazodollui guoski láhkaásahusa nu, ahte máhtá luohttámušolmmožin ovddalgihtii vuohttit ja dulkot daid boazodoalu geažil
- dovdá sámiid ruovttuguovllus čuožžovaš njuolggadusaid ja mearrádusaid, dego lága sámedikkis, sámi giellalága, Suoma vuoddolága ja EU 1994 searvansoahpamuša lassebeavdegirjji nr 3 máinnašumi sámiid boazodoalus.

6 § Fidnomáhtu čájehanvuogit

Fidnomáhtu čájeheami várás dutkkusčadaheamiid árvvoštallama vuolggasadjin lea oažžut čielgasa, man bures geavatlaš máhtut ja daid diehtovuoddu sihke doabalaš ráhkadusat leat heivehuvvon oktii ja dan dáfus, mii dutkosa sierra osiin gáibiduvvo. Dat galgá čájehuvvot eanaš doaimmalaš bargguin, maid sáhtá dárbbu mielde dievasmahttit njálmmálaččat, girjjálaččat dahje eará vugiin.

Máhtu guovddáš árvvoštallanvuohkin galgá geavahit bargočájeheami, máhttoteastta, bargodoaimma čuovvuma dahje simulerema ja iešgudege viidosas prošekt bargguid. Ovttaskas árvvoštallanvuogi atnui váldimis galgá váldit vuhtii earret eará, man bures dat heive dutkkusgáibádusaid árvvoštallamii, mo dat vástida bargoeallima lunddolaš geavadiid, man bures dainna sáhtá earuhit gelbbolašvuoda ii-gelbbolaš máhttimis, man álki dan lea atnit sierra doaibmanbirrasiiin sihke man čielggas dat leat árvvoštalliide ja dan olbmui, gean leat árvvoštallamin. Fidnomáhtu duogážin gáibiduvvon dieđu ja áddejumi dási čielggadeapmin doaimmalaš čájeheami doarjjan sáhtá atnit gažademiid ja jearahallamiid, ieš- ja joavkoárvvoštallama, girjjálaš dujiid, áššedovdiságastallamiid dahje eará vuogi, mainna árvvoštallanvuloš dutkosa čadaheaddji máhttima dássi dárkkálmuvvá.

Fidnomáhttu galgá árvoštallot juohke dutkosa oassi hávil nu, ahte veardiduvvo dutkosa čadaheadji, gean leat árvoštallamin, fidnomáhttu vástideaddji dutkosa oasi fidnomáhttogáibádusaide. Árvoštallankritearaid mielde čadaheapmi galgá dohkkehuvvot. Dutkkusdoaimmagoddi meroštallá kritearaid čájehemiid árvoštalli olbmuide. Vuolggasadjin lea, ahte árvoštalliin lea buorre fidnomáhttu gažaldatvuloš dutkosa suorggis.

Fidnu govvádus

Boazoolmmoš lea iehčanas fidnohárjeheaddji, guhte doaibmá bálgosa osolažžan. Su bargodoaimmaide gullet ealu dikšumii laktáseaddji barggut. Boazodoallu vuodđuduvvá árbevirolaš máhttui sihke dálá áigge boazodoallokultuvrii nu, ahte dat lea seammás oassi davi duottar- ja meahcceguovllu birasvuogádagas. Boazodoalloguvlui gullet eanaš oassi Lappi leanas ja davveoassi Oulu leanas (kártáčuovus). Davi guvlui lea lágas mearriduvvon eará boazodoalloguovllus sirrejuvvon earenoamážit boazodollui dárkkuhuvvon guovlu, masa gullá boazodoalu geažil mearkašahtti sámiid ruovttuguovlu. Boazodoalu lunddolaš eavttut, bohccostallanvuogit ja ealáhuslaš mearkašumit molsašuddet boazodoalloguovllu siste. Suomas boazodoalu hárjehit sihke sápmelaččat ja suomelaččat, ja goappáge boazodoallokultuvra lea iešlágan.

Boazodoalu boađuin eanaš boahtá bohccobierggu vuovdimis. Dasa lassin boađut čogganit eará boazobuktagiid ja bálvalusaid vuovdimis sihke buhtadusain ja doarjagiin. Maiddái bohccobierggu giehtadallan ja ovddosdikšun sihke dasa laktáseaddji fitnodatdoaibma leat oassái boazobearrašiidda mearkašahtti dienasgáldu. Turisma ja prográmmabálvalusat addet maiddái boazodoalus doibmiide lasedietnasiid turismafitnodagaid lahka.

Boazodoallu eallá ja lea eallán bissovaš nuppástusaid áiggi. Eará eanageavaheami lassáneapmi, Eurohpá uniovdna ja birassuodjaleapmi čuhcet boazodollui. Lassánan dutkamuš, rávven ja skuvlen dorjot boazodoalu dáid odđa hástalusaid ovddas. Boazodoallu vuodđuduvvá prinsihpalaččat guodoheapmái, mas ávkkástallojuvvo eatnamiid lunddolaš šaddobuvttadusain. Boazomearit ja guodoheapmi galget heivehuvvot suvdilit nu, ahte guohtuneatnamiid biebmovárit seilot doarvái buorin. Boazoolmmoš galgá dovdat bohcco eallin ja hálddašit boazobargguid. Dain dehálepmosat leat čohkken, mearkun, lohkan, rátkkašeapmi, guodoheapmi, fievrredeapmi ja njuovvan. Boazoolmmoš galgá doaibmat ovddasvástádušlaččat nu, ahte luonddu geavaheapmi lea suvdilis. Árbevirolaččat boazodoallu adno birasii vuogáiduvvamin, ii dan hálddašeapmin.

Geavaheaddjit máhttet atnit árvvus bohccobierggu dearvvašlaš ja buhtes borramuššan. Kvalitehtagozieapmi ja borramušgálvohyienalaš riskkaid dovdán ja vuhtii váldin buot buvttadangoallosteami muttuin dáhkidit buktagiid buori kvalitehta. Eurohpá uniovnna oktilaš lálkaásahus bidjá buvttadeapmái ja buvttadansajiide eavttuid ja gáibida iešgozihanvuogádeami hálddašeami biergobuvttadanlágádusain. Boazodoalu hárjeheaddji galgá máhhtit njuovvat ja joatkkgiehtadallat bohcco, doaibmat kvalitehtadiđolaččat sihke diehtit geavaheaddji gáibádusaid ja daid dahkkiid, mat váikkuhit sin oastinmearrádussii. Boazodoallofidnošeapmi gáibida fitnodatdoaimma ja márkanastima prinsihpaid dovdama ja dasa lassin áššehasa vuhtii váldima ja viššalis bálvaleami.

Boazodoalu hárjeheaddjis gáibiduvvo ovttasbargonávccaid, gulahallan- ja dihtorteknihka máhttu ja muhtun muddui maiddái giellamáhttu. Ovdáneamis

fárus bissun gáibida, ahte doallá fidnomáhtu áiggi dásis, čuovvu suorggis dáhpahuvvi nuppástusaid ja vuohtta daid ovddalgihtii.

ČUOVUS₂

BOAZODOALLOGUOVLU phv 2006/2007

